

Presidentti Tarja Halosen puhe Paasikivi-Seurassa 3.9.2012

(muutosvarauksin)

Ulkopolitiikasta globaaliin toimintaan

Kesästä on siirrytty syksyn normaaliin työhön, jota vauhdittaa vielä loppurynnistyksessä oleva kampanjointi YK:n turvaneuvoston vaihtuvaksi jäseneksi. Kevättä ja kesää värittivät ensin presidenttivaalit ja sitten Rio +20 huippukokous euromyllerryksen laineilla.

Tasavallan presidentti johtaa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Uskon, että viimeistään vasta päättyneen ulkoministeriön vuosittaisen koulutusjakson ja siellä pidettyjen puheenvuorojen jälkeen, voidaan todeta Suomen linjan olevan (kiitos laajan yhteistyön) olevan pitkäjänteistä henkilövaihdoksista huolimatta. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö ihmisillä ja poliittisilla puolueilla sekä niiden vaihtumisella olisi merkitystä myös kansainvälisessä politiikassa.

Aion kuitenkin tänään, minulle annetun valtuutuksen turvin puhua enemmänkin temaattisesti keskittyen mielestäni tärkeisiin, Suomeakin koskeviin globaaleihin ilmiöihin.

* * *

Suurlähettiläspäivien aikana todistettiin monella arvovaltaisella suulla, että olemme siirtymässä tai siirtyneet globaaliin aikakauteen. Tiedostamme yhä selkeämmin keskinäisen riippuvuussuhteen niin maiden kuin myös eri toimintasektoreiden välillä. Kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Toisekseen kansallisvaltioiden piirissä voimatasapaino on vaihtumassa. Jo useiden vuosien ajan olemme puhuneet kehitysmaiden muuttuvasta joukosta. Suuret, taloudellisesti voimakkaasti kehittyvät ns. BRICS-maat eli Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina ja Etelä Afrikka kasvattavat taloudellisen mahtinsa myötä myös poliittista vaikutusvaltaansa. Nämä uudet suurvallat vaikuttavat kuitenkin vähemmän halukkailta lisäämään samalla määrällä vastuutaan, oli sitten kyse taloudesta tai muista päätöksenteon alueista.

Yhtä hankalaa näyttää olevan meidän EU:n tai USA:n myöntää, että niiden on paras varautua pienenevään poliittiseen vaikutusvaltaan taloudellisen mahdin supistuessa. Muutos ei ole vielä kovin suuri, mutta suunta on näkyvässä. Muutosta voi lieventää monilla tavoin: tehostamalla kilpailukykyä, rakentamalla yksimielisyyttä omien joukkojen piirissä ja solmimalla yhteistyösuhteita edes jossain määrin samalla tavoin ajattelevien kanssa.

Kaikkien kannalta olisi myös välttämätöntä havaita maapallomme olevan yksi ja yhteinen. Sekä ihmiskunnan itsensä että muidenkin täällä olevien elollisten kannalta kestäväan kehitykseen siirtyminen on mitä kiireellisintä asiaa. Maailman väestönkasvu on jo saavuttanut maagisen seitsemän miljardin rajan, eikä yhdeksän miljardiakaan ole todennäköisesti vältettävissä.

Tasapainon saavuttaminen edellyttää väestön kasvun ja kulutustottumusten muuttamista. Kumpikin on lievästi sanoen vaikeaa.

Vanhoissa kulttuureissa on tunnustettu ihmisen ja ympäristön välisen harmonian tai tasapainon tärkeys. Tämä ei kuitenkaan ole estänyt kansoja eri puolilla maailmaa luomasta epäjärjestyttä milloin milläkin taloudellisella perusteella. Ajatellaanpa vaikkapa vain kaupan ja merenkulun tarvitsemaa laivanrakennusta ja sen aiheuttamia metsätuhoja Välimeren alueella tai Islannissa. Toinen esimerkki voisi olla jokien patoaminen maatalouden tarpeisiin piittaamatta sen kummemmin naapureista ja heidän tarpeistaan.

Vahinkoa saattoi tulla, mutta vain paikallisesti, millä tietysti on merkitystä suurellekin väkimäärälle. Industrialismi Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa lisäsi näiden ns. välttämättömyyksien määrää. Lisääntynyt ihmisten välinen kanssakäyminen ja vakaumus ihmisten ja kansojen tasa-arvosta on kasvattanut kulutusta. Kuitenkin vasta tieteen edistyminen on avannut silmämme näkemään kasvavan kulutuksen aiheuttaman uhan.

* * *

Kestävän kehityksen tärkeydestä on jo meidänkin aikanamme puhuttu pitkään. Ns Brundtlandin komissio määritteli kestäväan kehityksen jo vuonna 1987. Köyhän etelän mukaan saamiseksi sovittiin YK:ssa 0,7 prosenttia BKT:stä kehityksensä tueksi. Vuosituhannen vaihtuessa YK:n jäsenvaltiot sopivat ensin julkilausumasta ja sitten vuosituhattavoitteista, joilla maailman sosiaalista oikeudenmukaisuutta voitaisiin

lisätä. Lupausten toteuttamiseksi käytännössä on pidetty koko joukko YK-kokouksia Monterreystä Johannesburgiin. On päätetty rahoituksesta ja on kutsuttu mukaan hallitusten lisäksi yrityksiä, kansalaisjärjestöjä ja muita yhteisöjä. On nähty kansainvälisen toiminnan monitahoisuus ja monitasoisuus.

Minä itse olen vuosituhattavoitteiden vankka puolestapuhuja. Kaikesta kritiikistä huolimatta väitän, että edistystä on tapahtunut ja tapahtuu. Mutta tapahtuuko sitä kyllin nopeasti? Miten euron kriisi vaikuttaa tilanteeseen, kun juuri eurooppalaiset maat ja EU itse on toiminut aktiivisena sillanrakentajana lisää vaativan etelän ja melko varautuneen USA:n välillä.

Kööpenhaminan ilmastokokous oli monelle suomalaiselle pettymys, koska siellä ei saavutettu uutta globaalia ilmastopimusta Kioton jatkoksi. Melkein unohtui, että Kööpenhaminassa kuitenkin huippukokoustasolla oltiin yhtä mieltä ilmaston lämpenemisestä, sen vaarallisuudesta ja ihmisen osuuden merkityksestä. Pieniä edistysaskeleita on otettu koko ajan.

Rion kestävän kehityksen kokoukseen ei asetettu kovin korkeita odotuksia. Brasiliaalaisten isäntien - ja kai vähän muidenkin - huoli Kööpenhaminan kokouksen tilanteen toistumisesta ajoi neuvottelut jonkinlaiseen kompromissiin jo ennen itse varsinaisen kokouksen alkamista. Paras asia Rioissa lienee ollut yksimielisyys siitä, että maailma tarvitsee vuonna 2015 uudet globaalit sitoumukset vuosituhattavoitteiden jatkoksi.

Miten tässä sitten onnistutaan? Rion tulos oli huonompi kuin pääsihteeri Ban Ki-moonille tehty raportti kestävästä kehityksestä siihen liittyvine suosituksineen. En varmasti ole ihan objektiivinen antamaan lausuntoa, koska olin raportin tehneen korkean tason paneelin toinen puheenjohtaja. On myös otettava huomioon, että meidän ryhmämme oli vapaampi ajattelemaan suuria, koska työ tehtiin pääsihteerille ja koko ajan alleviivattiin jäsenten toimivan henkilökohtaisessa ominaisuudessa eikä maansa edustajana. Pääsihteeri Ban Ki-moon kehotti paneelia parikin kertaa olemaan rohkeita ja realisteja. Jotkut olivatkin sitten rohkeita, toiset realisteja, mutta silti saatiin aikaiseksi yksimielisyys.

Osa raportin 56 suosituksesta on pääsihteerin suoraan toteutettavissa. Jotkut ehdotuksista halukkaiden maiden tai maaryhmien on mahdollista viedä eteenpäin. Eräät ideat sopivat suoraan yritysmaailmalle tai jopa yksittäisille ihmisille. Näihin voidaan palata keskustelussa. Mutta kyllä kaiken kaikkiaan Iso-Britannian

pääministeri Cameronin, Liberian presidentti Ellen Johnson Sirleafin ja Indonesian presidentti Yudhoyonon johtamalla Post-2015-paneelilla tulee vielä olemaan kova vääntö edessään jos ja kun heidän pitää saada työnsä noin kahdessa vuodessa valmiiksi.

Oma toimintani tulee keskittymään väestöpolitiikkaan. Olen lupautunut YK:n väestörahassto UNFPA:n pyynnöstä vetämään rinnakkaispuheenjohtajana Mosambikin entisen presidentin Chissanon kanssa Korkean tason työryhmää, joka yrittää luoda suotuisampaa ilmapiiriä vanhan Kairon väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman (1994) tavoitteiden saavuttamiseksi sekä uusien tavoitteiden luomiseksi. Vaikka Kairon konferenssi toi edistystä väestökysymyksiin linkittämällä ne kestävään kehitykseen ja nostamalla lisääntymisoikeudet kansainväliseen asiakirjaan, on kehitys sen jälkeen ollut hidasta. Kuitenkin takaamalla ihmisille perhesuunnitteluun tarvittava tieto, palvelut ja välineet voidaan vaikuttaa myös väestönkasvuun. Kysymys ei ole syntyvyyden sääntelystä, josta meillä on jo liian monta varoittavaa esimerkkiä, vaan työryhmän työ tulee sitoa laajempaan kokonaisuuteen, kuten tyttöjen koulutukseen ja naisten asemaan. Suomi rahoittaa tätä YK:n toimintasektoria yhtenä prioriteettinaan.

Niin, meitähän on 7 miljardia, eikä yhdeksän miljardia ole mahdoton jo vuonna 2050.

Kestävä kehitys on vain yksi – vaikkakin tärkeä - esimerkki siitä, miten tarve toimia globaalisti on kyllä periaatteessa ymmärretty, mutta neuvottelut eivät ole silti helpottuneet.

Olin viikonvaihteessa puhumassa eräässä nuoremman polven kansainvälisestä politiikasta kiinnostuneiden ihmisten seminaarissa. Puhuimme globaaleista, juridisesti sitovista sitoumuksista. Tänä aamuna luin sähköpostistani yhden osanottajan pohdiskelua koskien kansallisvaltiota laajempien juridisesti toimivaltaisten yhteisöjen heikkoutta.

Tämä nuori nainen oli aivan oikeassa. Kansallisvaltiot ovat yleisimmin korkein toimiva demokraattinen taso. Euroopan unionin malli on kansainvälisesti harvinainen päätöksentekoformaatti eikä sekään ole vielä kovin tehokas. Unionin vahvistaminen näyttää olevan hankalaa. Vaikka jäsenvaltioiden kansalaiset toivovat tehokkuutta, ja he tuovat sitä toistuvasti esille, viimeksi euroon liittyen, he eivät halua jäsenmaiden menettävän suvereenisuuttaan. EU:n suosio ei ole korkealla

missään jäsenvaltiossa eikä äänestysaktiivisuus EU-vaaleihin ei ole kovin korkea. Miten silti vahvistaa EU:ta? Miten saada aikaiseksi yksimielisyyttä?

Kansallisvaltiota tarvitaan edelleen. Demokratiassa kansa valitsee edustajansa. Vaikka media puhuu rohkean johtajuuden tarpeesta, se tarvitsee nykyaikaisessa kansanvaltaisessa mallissa äänestäjien tuen. Ihmisten mielipiteisiin vaikuttaminen olisi Paasikivi-seurassakin mielenkiintoinen aihe.

Uskon itse, että omakohtainen kokeminen ja siis osallistuminen on useille ihmisille hyvä oppimisen väylä. Siinä me kaikki voimme olla mukana – ja kyllähän suomalaiset ovatkin. Pohjoismaat ovat yleisestikin ottaen kansainvälisillä areenoilla ihanne esimerkkeinä toimivasta demokratiasta. Meidän – siis erityisesti meidän suomalaisten - kannattaisi pohtia sekä näiden yhteistyöverkostojen tehostamista että tästä toiminnasta kertomista. Meillä on jo hyviä esimerkkejä suomalaisista kestävän kehityksen toimijoista sekä myös hyvä ja terve hallinto, joka voi toteuttaa hankkeita.

Minusta Rion kokous antoi sellaisen vaikutelman, että ruotsalaiset ja tanskalaiset saavat meitä paljon suurempaa myönteistä huomiota ja uusia yhteistyökumppaneita joskus vaatimattomammillakin eväillä. Kysymys ei ole siis valtiosta, kunnista, yrityksistä tai kansalaisjärjestöistä erillisinä toimijoina – vaan niistä kaikista yhdessä. Itämeri-yhteistyö on ollut itselleni tästä myönteinen kokemus. Samantyyppisen mallin viemistä arktisille alueille kannattaisi ajatella.

* * *

Eurokriisi vaikuttaa ja tulee vaikuttamaan myös Suomeen. Yhteistyö Venäjän ja muiden EU:n ulkopuolisten maiden kanssa tulee olemaan taloudellisesti tärkeitä. Uskon että taloudellisestikin tuottavia yhteistyömalleja on löydettävissä maailmalta uusilta alueilta. Toivotan lämpimästi tervetulleiksi monet julkisen sektorin osaamisalueet yhdessä yritysten ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Uuden paremman maailman tekeminen on yhteinen ja hyvin käytännöllinen asia.

